

Mikołaj Krasnodębski

"Filozofia człowieka", Roman Darowski, Kraków 2002 : [recenzja]

Studia Philosophiae Christianae 39/1, 241-244

2003

Artykuł został zdigitalizowany i opracowany do udostępnienia w internecie przez Muzeum Historii Polski w ramach prac podejmowanych na rzecz zapewnienia otwartego, powszechnego i trwałego dostępu do polskiego dorobku naukowego i kulturalnego. Artykuł jest umieszczony w kolekcji cyfrowej bazhum.muzhp.pl, gromadzącej zawartość polskich czasopism humanistycznych i społecznych.

Tekst jest udostępniony do wykorzystania w ramach dozwolonego użytku.

i umysłu, by zastąpić go zaraz dualizmem ciała i osoby.¹ W koncepcjach tych odrzuca się stary dualizm, by zastąpić go nowym, próbując relatywizować relację identyczności lub zmieniać metafizykę ukrytą w potocznym sposobie myślenia. Można mieć wrażenie, że Lynne Rudder Baker, deklarująca się na łamach swej książki jako ontologiczna pluralistka materialistyczna, książką *Persons and Bodies* potwierdza spostrzeżenie Burke.

Z całą pewnością książka jest interesującą próbą spojrzenia na temat człowieka jako osoby. Otwiera nowe perspektywy, definiuje relację *constitution* oraz dostarcza kryterium perspektywy pierwszej osoby. Może być cennym źródłem informacji dla ludzi zainteresowanych tą tematyką. Dla polskiego czytelnika, przy zauważalnym niedostatku publikacji z zakresu filozofii umysłu, może stanowić okazję do zetknięcia się z problemami, jakie niesie ze sobą ta gałąź filozofii.

Ryszard F. Sadowski

Wydział Nauk Historycznych i Społecznych UKSW

Roman Darowski, *Filozofia człowieka. Zarys problematyki. Antologia tekstów*, Wydawnictwo WAM, Wyższa Szkoła Filozoficzno-Pedagogiczna Ignatianum, Kraków 2002³, ss. 276.

Książka Romana Darowskiego pt.: *Filozofia człowieka. Zarys problematyki. Antologia tekstów* jest pracą popularyzującą filozofię człowieka i zarazem jej propedeutyką. Jest to trzecie rozszerzone wydanie, dwa razy większe od poprzednich edycji. W wydaniu tym autor dodaje rozdział o postmodernizmie i rozdziały pt.: *Być i mieć, Człowiek istotą religijną*, a także *Antologię tekstów*.

R. Darowski stosuje metodę opisową, co w tym przypadku jest równoznaczne z przyjęciem liniowego układu przyczyn i skutków, oraz analizę historyczną. W związku z tym autor nie opowiada się za którąś ze współczesnych szkół filozoficznych, lecz w swojej książce łączy je ze sobą. W jego pracy możemy odnaleźć paradygmaty: tomizmu tradycyjnego i egzystencjalnego (w wersji M.A. Krapca),

---

¹ Por. M. B. Burke, *Persons and bodies: How to avoid the new dualism*, *American Philosophical Quarterly* 34(1997)4, 457-467.

fenomenologii, a nawet egzystencjalizmu, co nie oznacza jednak, że R. Darowski forsuje, któryś w powyższych kierunków filozoficznych. Jego propozycję możemy określić jako propozycję otwartą, co najpełniej oddaje fakt, iż autor w swojej analizie daje przewagę historycznemu ujęciu problemu, która umożliwi czytelnikowi włączenie do dyskusji i samodzielny wybór stanowiska filozoficznego. „Motywem przewodnim”, który przebija się w *Filozofii człowieka* R. Darowskiego, jest przede wszystkim filozofia chrześcijańska, przez którą autor rozumie filozofię nurtu arystotelesowsko-tomistycznego. R. Darowski pisze, że każdy człowiek posiada własną wizję człowieka, wynikającą z jego wychowania, doświadczeń życiowych, informacji uzyskanych z *mass mediów* i innych źródeł, i tę właśnie wizję człowieka należy poddać refleksji filozoficznej.

Książka *Filozofia człowieka* składa się z dwóch części. Część pierwsza jest podręcznikiem z filozofii człowieka, natomiast druga to antologia tekstów. W części pierwszej autor umieszcza następujące rozdziały: *Zagadnienia wprowadzające*; *Dzieje filozofii człowieka*; *Główne problemy filozofii człowieka*.

Rozdział poświęcony zagadnieniom wprowadzającym stanowi próbę ustalenia: czym jest filozofia człowieka i jaki jest jej stosunek do innych nauk. Autor referuje różne koncepcje człowieka (Platon, neoplatonicy, filozofia arystotelesowsko-tomistyczna). Zarazem R. Darowski charakteryzuje główne zagadnienia wiążące się z tymi stanowiskami (np. przy filozofii arystotelesowsko-tomistycznej omawia termin *existentia*, który rozumie jako „istnienie”, czy kwestię substancji-istoty) i pisze o historii antropologii filozoficznej jako nauce oraz jej metodzie.

Drugi rozdział poświęca dziejom filozofii człowieka. Referuje poglądy z tego zakresu od starożytności do filozofii współczesnej (neopozytywizm, filozofia analityczna, fenomenologia, filozofia dialogu, marksizm, chrześcijańska antropologia filozoficzna).

W rozdziale trzecim – zasadniczym – autor omawia podstawowe zagadnienia filozofii człowieka. Należą do nich: człowiek a świat zwierząt; cielesność; pierwiastek duchowy; śmierć i nieśmiertelność; struktura umysłowa człowieka i proces poznania umysłowego; związek „pierwiastka” umysłowego i cielesnego; wolność; człowiek jako osoba i wynikające z tego prawa; pochodzenie człowieka; wartość; kultura; człowiek jako istota historyczna, dialogiczna, społeczna i religijna.

Zdaniem R. Darowskiego, człowieka od zwierząt wyróżnia posiadanie świadomości. Świadomość jest „wyposażeniem duchowym”, które ma charakter inteligencji i wolności. Inteligencja i wolność są „zakorzenione” we władzach, które są uzdolnieniem człowieka, uzdolnieniem jego duszy (s. 55). Wydaje się, że autor *Filozofii człowieka* utożsamia władze ze sprawnościami. Sprawności są bowiem skutkiem wyrobienia we władzach umiejętności kierowania się do tego, co dobre i prawdziwe. Zamiennie posługuje się terminami: „władza”, „potencjalność” i „możliwość” (s. 106). R. Darowski zamiennie używa też określenia: „dusza” i „duch”, sugerując tym samym rozumienia wynikające z antropologii Kartezjusza. Píše, że „ducha określa się (opisuje), przeciwstawiając go materii: duch nie jest materią, nie jest istotowo (wewnętrznie) związany z materialnością, jest przeciwieństwem materii” (s. 66). Ponadto uważa, że dusza (duch) jest substancją (s. 89).

Przy zagadnieniu cielesności człowieka wykazuje, że „człowiek jest ciałem, czyli materią uduchowioną lub duchem obecnym w materii, wcielonym w materię” (s. 57). Rozumienie to oparte jest na ujęciach tradycyjnych i odbiega od określenia ciała jako możliwości materialnej, która jest podstawą rozciągłości i przypadłości (M. Gogacz).

Przy zagadnieniu zjednoczenia duszy i ciała autor wskazuje na ból, cierpienie i choroby jako na przeżycia, które informują nas o skutkach *commensuratio*. Przeżycia te i świadomość faktycznie obrazują skutki zjednoczenia duszy i ciała, nie są jednak wskazaniem na jej przyczyny. Stąd możemy zarzucić R. Darowskiemu to, że skoncentrował się jedynie na egzystencjalnym aspekcie zjednoczenia duszy i ciała, który obejmuje tylko analizę przeżyć człowieka, ale nie jest analizą jego struktury bytowej.

Autor książki przyjmuje arystotelesowski schemat poznania umysłowego, zaś prawdę, dobro, miłość i byt uznaje za pojęcia (*idee*), które ujmuje intelekt w procesie poznawczym.

Przy zagadnieniu wartości R. Darowski zaznacza, że termin „wartość” utrwalił się dopiero w drugiej połowie XIX wieku (s. 107). Jednak można dodać, że używał go już Kant. Autor w swojej książce łączy określenie wartości w ujęciu A.B. Stępnia i M.A. Krąpca.

Antologia tekstów dzieli się na: teksty filozoficzne, dokumenty o prawach i obowiązkach człowieka i teksty „mądrościowo-refleksyjne”. W tekstach filozoficznych R. Darowski umieszcza wybrane

fragmenty pism: Arystotelesa (*O duszy*), św. Augustyna (*O Trójcy Świętej i O wolnej woli*), Kartezjusza (*Medytacji o pierwszej filozofii*), M. Schelera (*Stanowisko człowieka w kosmosie*, w: *Pisma z antropologii filozoficznej i teorii wiedzy*), R. Ingardena (*O odpowiedzialności i jej podstawach ontycznych*, w: *Księżeczka o człowieku*), J. Maritaina (*Pisma filozoficzne*), P. Siwka (*Świadomość wolnego wyboru*), J. Tischnera (*Zarys filozofii człowieka*), K. Wojtyły (*Osoba i czyn oraz inne studia antropologiczne*), Cz.S. Bartnika (*Personalizm*), M.A. Krąpca (*Ja – człowiek*) i T. Ślipko (*Antropologiczne podstawy chrześcijańskiej etyki ekologicznej*, w: *Rozdroża ekologii*). W dokumentach o prawach i obowiązkach człowieka możemy znaleźć: *Powszechną Deklarację Praw Człowieka* (Paryż 1948), fragment encykliki Jana XXIII *Pacem in terris*, *Kartę Powinności Człowieka* (Gdańsk 2000), *Kartę Praw Podstawowych Unii Europejskiej* (Nicea 2000). Do tekstów „mądrościowo-refleksyjnych” autor zalicza m.in. wybrane opowiadania: B. Ferrero, A. de Mello. Zespół tekstów zawiera notatka z internetu, w której dokonuje się statystycznego porównania świata do wioski (tzw. „globalnej wioski”). W konsekwencji okazuje się, że tylko 8% ludzi na ziemi dysponuje właściwymi środkami materialnymi, które umożliwiają im godne życie i rozwój duchowo-materialny. Autor notatki internetowej – którego przytacza R. Darowski – podkreśla, że należymy do tych „wybranych” i z tego powodu powinniśmy to zauważyć i zarazem docenić.

Filozofia człowieka R. Darowskiego mimo wymienionych uwag jest godną polecenia publikacją wprowadzającą studentów w świat zagadnień z zakresu filozofii człowieka. Szczególnie cenny wydaje się zaprezentowany materiał historyczny i erudycyjny, oraz antologia tekstów dołączona do książki.

Mikołaj Krasnodębski

Vincenzo Lungagnani, *Biotechnologie. Norme e regolamenti*, UTET Libreria, Torino 2002, ss. 227.

Jednym z podstawowych wyzwań etycznych początku trzeciego tysiąclecia jest rewolucja biotechnologiczna. Dotyczy ona zastosowania nauki i technologii do modyfikowania organizmów żywych: